

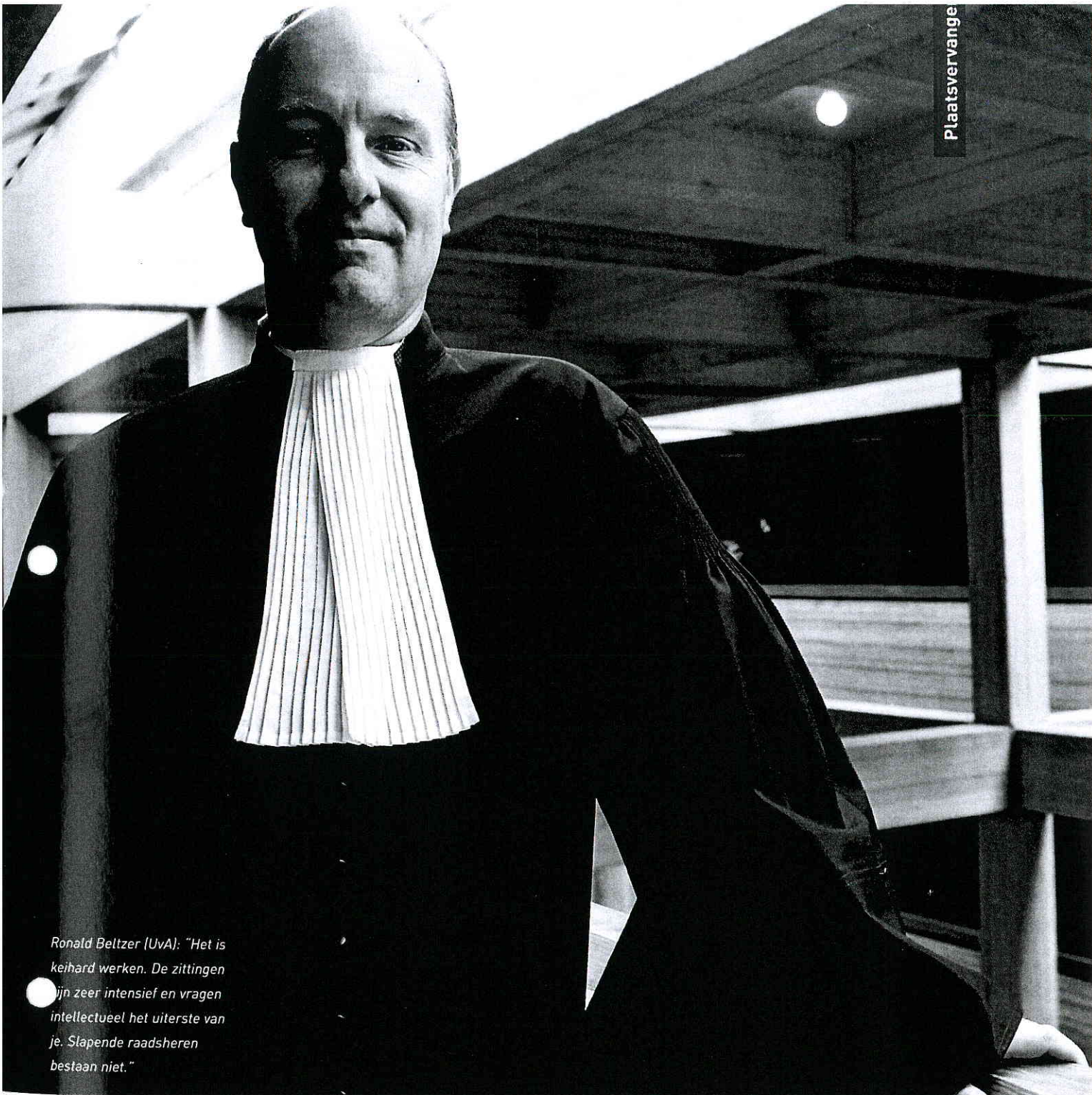
Vreemde vogels, **FRISSE WINDEN**

Ondanks alle kritiek maken gerechtshoven en rechtbanken nog steeds gretig gebruik van ze: de advocaten, wetenschappers en andere juristen die met zekere regelmaat hun hoofdberoep even laten voor wat het is om in de toga van raadsheer of rechter te kruipen. Wat is de meerwaarde van zo'n plaatsvervanger voor de rechtspraak? En wat leren ze er zelf van?

door Annemarie van Groezen foto's Chantal Ariëns

Mr. Ronald Beltzer (36) moest even slikken toen hij de zaken onder ogen kreeg voor zijn eerste zitting als raadsheer-plaatsvervanger bij het gerechtshof Amsterdam. Hij was binnengehaald als specialist arbeidsrecht, maar dit waren toch echt uitsluitend handelszaken. "Een communicatiefoutje", denkt de hoofddocent arbeids- en sociale-zekerheidsrecht aan de Universiteit van Amsterdam. "Als het bestuursrechtzaken waren geweest, had ik alsnog nee gezegd, want daar heb ik tien jaar niets mee gedaan. Maar van handelsrecht wist ik nog het nodige. Toch heb ik me wel een paar avonden extra moeten inlezen, want je wilt toch goed beslagen ten ijs komen."

Volgens de gegevens van de Raad voor de rechtspraak zijn er in totaal ruim 688 raadsheer-plaatsvervangers en 1338 rechter-plaatsvervangers verbonden aan de gerechtshoven en rechtbanken. Meestal zijn ze gevraagd – slechts een enkeling meldt zich uit eigen beweging aan – en de reden voor hun inzet is verschillend; dat kan capaciteitsvergroting zijn, maar ook hun specifieke deskundigheid. Een deel van de geregistreerde plaatsvervangers is nauwelijks als zodanig actief. Zo meldt de president van het hof Den Haag, mr. Joep Verburg, dat van de 157 plaatsvervangers bij zijn hof er 120 regelmatig worden ingeschakeld voor zittingen. "De rest wordt niet ingezet. Dat kan een eigen keuze zijn omdat iemand even minder tijd heeft, maar

Ronald Beltzer (UvA): "Het is keihard werken. De zittingen zijn zeer intensief en vragen intellectueel het uiterste van je. Slapende raadsheren bestaan niet."

het kan ook zijn dat wij iemand niet meer oproepen omdat we hem minder goed inzetbaar vinden. Het is hier vast beleid dat als een plaatsvervanger drie jaar niet meer is ingezet, de samenwerking in principe ophoudt."

De groep die wel actief is, treedt tegen een onkostenvergoeding van een paar honderd euro per zitting eens in de één à twee maanden op als rechter. Voor Verburg zijn ze belangrijk, en niet omdat hij een capaciteitsprobleem heeft, maar omdat ze iets toevoegen. "Het gaat ons om de maatschappelijke inbreng. Die blik van buiten naar binnen brengen, dat verschaft nieuwe inzichten die de beraadslaging en besluitvorming ten goede komen. Elke rechtsvraag laat zich op verschillende manieren beantwoorden, want iedereen

heeft zijn eigen invalshoek en legt het accent vanuit zijn eigen achtergrond. Dat kan verrassend zijn. Plaatsvervangers dragen bovendien bij aan onze blik naar buiten."

Gemankeerde wetenschapper

De meerwaarde van een specialistische buitenstaander als Beltzer bleek, frappant genoeg, al tijdens een van die eerste handelszaken. "Het betrof een zaak van een onderneming die zijn contract met een detachingsbureau verbrak. De twee raadsleden met wie ik de zitting deed, bekeken de kwestie puur vanuit het contractenrecht. Ik wist ze echter met een arbeidsrechtelijke invalshoek een nieuw inzicht te geven, en uiteindelijk is het arrest ook daarop gebaseerd." ▶

*Julia Veldkamp (SmeetsGijbels):
"Een van de dingen die me is
opgefallen is dat veel advocaten
geen idee hebben hoe hun cliënt
erbij zit. Er ging een wereld voor
me open toen ik dat voor het
eerst vanaf de andere kant zag."*

Met zijn tien jaar ervaring in het arbeidsrecht, zijn grote parate kennis op dat gebied wat rechterlijke uitspreken en publicaties betreft, kan Beltzer verbanden leggen en gezichtspunten leveren die zijn collega-raadsheren niet zo snel zullen hebben. Maar een plaatsvervanger voegt niet alleen iets toe. De tijdsinvestering is pittig, dus het moet ook wat opleveren. Beltzer heeft in beginsel een dag per maand zitting. Tussendoor heeft hij wel eens raadkameroverleg en valt hij af en toe in bij ziekte. "Een zittingsdag is niet gering voor een raadsheer-plaatsvervanger", zegt hij, "want je moet je ook door de stukken van eerste aanleg heen worstelen. Soms is dat een steekkarretje vol per zaak. Met een zittingsdag ben ik toch zo'n drie à vier dagen zoet, en dan moet er nog arrest worden geschreven." Maar ondanks dat Beltzer op zijn vakgebied al een behoorlijke naam heeft opgebouwd – "de functie van raadsheer-plaatsvervanger vraagt een zekere zwaarte" – valt er voor hem nog genoeg te leren. "Met name op procesrechtelijk vlak. Ik ben geen advocaat, dus op dat gebied ben ik onvoldoende onderlegd. Maar door het te

doen, en veel te praten met andere raadsheren, leer ik veel. Voor mij is het al interessant om te zien om wat voor redenen een zitting wordt geschorst."

De grootste uitdaging zit voor Beltzer in het raadkameroverleg. "Daar wordt op hoog niveau juridisch geredeneerd, hoger dan ik had ingeschat. Er wordt echt gewikt en gewogen voordat het tot een conclusie komt. De winst zit voor mij in de manier van denken. Een wetenschapper in mijn vakgebied, die niet met één voet in de praktijk staat, is een gemankeerde wetenschapper, vind ik. De wetenschap is gebaat bij wat er in de praktijk gebeurt. En voor mijn studenten zijn de colleges zeker interessanter als ik in mijn casussen anekdotes kan verwerken uit de rechtspraktijk." Een dagje uit is het niet, zo'n zittingsdag, vindt Beltzer. "Het is keihard werken. De zittingen zijn zeer intensief en vragen intellectueel het uiterste van je. Slappende raadsheren bestaan niet."

Andere kant van de tafel

Advocaat mr. Julia Veldkamp (41), werkzaam bij

Het einde van de rechter-plaatsvervanger?

Hoe lang het fenomeen rechter-plaatsvervanger al bestaat, is niet duidelijk. Volgens mr. Bert van Delden, voorzitter van de Raad voor de rechtspraak, al eeuwenlang. "In elk geval veertig jaar, dat is de periode die ik zelf kan overzien. En zolang ik me kan herinneren is de functie tweezijdig: oproepkracht in geval van drukte of ziekte, maar ook specialist op een bepaald rechtsterrein, iemand die iets extra's brengt. Het is ook geen exclusief Nederlands verschijnsel. Oorspronkelijk was het een erebaan, maar dat is allang niet meer zo."

Hoe lang de rechter-plaatsvervanger er nog zal zijn, is evenmin duidelijk. In het kader van het wetsvoorstel tot wijziging van de Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren zien critici aanleiding de mogelijkheden te beperken. Het amendement van de Tweede-Kamerleden Aleid Wolfsen en Frans Weekers beoogt bijvoorbeeld een verbod voor advocaten om werkzaam te zijn als rechter- of raadsheer-plaatsvervanger bij de rechtbank of het hof waar ze tevens als advocaat staan ingeschreven. Dit om de schijn van partijdigheid te voorkomen. Volgens Van Delden wordt die discussie ook al decennialang gevoerd. "Het gaat eigenlijk over niets", vindt hij. "In kleine plaatsen kan ik me voorstellen dat het een rare indruk wekt als iemand de ene dag advocaat of officier van justitie is en de volgende dag rechter. Maar in grote steden weten mensen echt niet wie wie is. Ik begrijp de argumenten wel, maar als alle betrokkenen zorgvuldig met beide functies omgaan, is er niets aan de hand. En ik heb in al die jaren nooit gemerkt dat deze zorgvuldigheid niet werd betracht." Toch is de inzet van rechter-plaatsvervangers bij de gerechten de laatste jaren teruggedrongen, mede onder invloed van de politieke belangstelling. Als de functie helemaal afgeschaft dient te worden, heeft dat uiteraard consequenties, aldus Van Delden. "Dan hebben we tientallen extra rechters nodig. Het is geen drama, maar het zou jammer zijn, want plaatsvervangers zijn handig. Ik zou ze niet zonder meer willen missen. In piekperiodes kun je zo tien extra mensen oproepen. En wat ik zeker zou willen behouden, is het rechter-plaatsvervangerschap als kennismakings- en inwerkperiode voor advocaten en officieren die overwegen om de overstap naar de zittende magistratuur te maken. Het zou nadelig zijn voor de werving van rechters als dat niet meer mogelijk was. Omgekeerd geldt hetzelfde: veel gerechten, zeker de hoven, zullen niet snel iemand van buiten aannemen zonder deze eerst een of twee jaar als plaatsvervanger te kunnen inzetten. Je benoemt die mensen voor het leven, dus je komt niet meer van ze af."

SmeetsGijbels in Rotterdam, denkt evenmin licht over haar nevenfunctie als rechter-plaatsvervanger bij de rechtbank Dordrecht. Toen ze vijf jaar geleden werd gevraagd, zei ze niet zonder meer ja. "Het legt nogal beslag op je tijd, dus dat moest ik eerst met mijn toenmalige kantoor bespreken. Ik zou uitsluitend ingezet worden voor zittingen personen- en familierecht, mijn eigen vakgebied dus. Het leek me leuk om eens aan de andere kant van de tafel te zitten."

Maar ondanks haar grote deskundigheid op dit rechtsgebied, vindt Veldkamp "het best moeilijk", aan die andere kant van de tafel. "Je ploegt je door een dossier heen, maar het verhaal speelt zich niet voor je ogen af. Als advocaat tuig je een zaak op met je cliënt en breng je door je selectie vanzelf een filter aan. Ik mis als rechter heel veel informatie die ik als advocaat wel heb en daar moest ik erg aan wennen. Dat is de handicap van een rechter: je krijgt niet alles boven tafel, maar hebt het te doen met wat er op tafel ligt. En dan moet je nog een beslissing nemen. Ik ben gewend een standpunt in te nemen, en dat zo goed mogelijk te doen. Maar de verantwoordelijkheid van het nemen van een beslissing is groot, en dat voel ik misschien nog wel meer dan andere rechters omdat ik als advocaat zie wat voor impact een uitspraak kan hebben op mensen."

Veldkamp doet eens per twee maanden een ochtend zitting; inclusief voorbereiding en uitwerking kost haar dat twee à drie dagen. Die tijdsinvestering vindt ze het absoluut waard. "Door mijn kennis en ervaringen is mijn aanwezigheid waardevol voor de rechtbank. Je blijft een beetje een vreemde vogel, maar men ziet je wel als een frisse wind. Bovendien ontlast ik ze voor een deel. En zelf leer ik er veel van. Ik ervaar nu bijvoorbeeld aan den lijve hoe belangrijk het is dat een advocaat zijn stukken goed aanlevert, en welke informatie het voor een rechter makkelijker of moeilijker maakt. Ik ben er nog meer op gaan letten dat ik in hapklare brokken het plaatje goed en helder schildert, zonder de rechter te irriteren. Een van de dingen die me ook is opgevallen is dat veel advocaten geen idee hebben hoe hun cliënt erbij zit. Er ging een wereld voor me open toen ik dat voor het eerst vanaf de andere kant zag.

Advocaten zijn druk met hun verhaal, en de cliënt lijkt helemaal niet belangrijk. Die zit er vaak passief en hulpeloos bij, en heeft soms geen idee wat er allemaal gebeurt. Dat was echt een leermoment voor me: communiceer heel goed met je cliënt, leg van tevoren uit wat je gaat zeggen tijdens de zitting." Het is dat cliëntencontact dat Veldkamp het meeste mist in het rechterschap en daarom zou ze nooit volledig voor de zittende magistratuur kiezen. "Ik vind het leuk om constructief te werk te gaan en vanuit een chaos iets moois op te bouwen. Een rechter bouwt niet op, die hakt knopen door."

Waarom-vragen

Het gebeurt wel regelmatig dat rechter-plaatsvervangers uiteindelijk de overstap maken naar de rechterlijke macht.

Hun tijd als plaatsvervanger fungeert dan als opleiding on the job – ze zijn immers geen raio geweest – en om uit te zoeken of ze geschikt zijn en of ze het leuk vinden. Mr. Hans Beestman (46), nu nog bestuursadviseur bij de directie Juridische Zaken van de gemeente Amsterdam, wordt als hij de opleiding waar hij net mee is begonnen met goed gevolg afrondt per 1 januari 2009 volwaardig rechter. Hij is nu ruim drie jaar plaatsvervanger bij de jeugdkamer van de Amsterdamse rechtbank. Beestman: “Ik wilde eigenlijk al heel lang naar de rechterlijke macht, maar het liep tot nu toe anders. Nu is het toch zover.”

In tegenstelling tot Beltzer en Veldkamp is Beestman niet ingezet op zijn eigen oorspronkelijke specialisme, het civiele recht, of zijn huidige vakgebied, het bestuursrecht. Toen hij werd gevraagd, waren er capaciteitsproblemen in de jeugdsector, dus werd het dat onderdeel waar hij uitsluitend de strafzaken deed. De afgelopen jaren heeft hij nooit overwogen om naar een andere sector over te stappen. “Ik kan hier nog steeds zoveel leren. Ik heb me zelfs bewust beperkt tot jeugdzaken, omdat het volwassenenstrafrecht veel breder is. Die plegen alle delicten uit het wetboek van strafrecht, jongeren niet.” Ook de wisselwerking tussen zijn hoofdfunctie en zijn werkzaamheden als rechter-plaatsvervanger ontbreekt. Beestman: “Voor mijn werk bij de gemeente is wat ik als rechter doe niet belangrijk, want ik ben daar alleen maar bezig met bestuursrecht. Voor mij persoonlijk heeft het wel degelijk wat toegevoegd. Ik heb bijvoorbeeld een andere kijk op criminaliteit gekregen, doordat ik nu niet alleen de gevolgen zie, maar ook de verhalen erachter hoor.”

Zijn meerwaarde voor de rechtbank is volgens Beestman zijn frisse blik. “Je kijkt als buitenstaander toch anders tegen bepaalde zaken aan. Zij hebben de routine, ik stel de waarom-vragen.”

Beestman had als plaatsvervanger eens per maand zitting,

Hans Beestman (Juridische Zaken gemeente Amsterdam): “Je kijkt als buitenstaander toch anders tegen bepaalde zaken aan. De fulltime rechters hebben de routine, ik stel de waarom-vragen.”

nu als rechter in opleiding elke twee weken. Hij voelt zich net zo thuis op de rechtbank als op zijn dagelijkse werk. “Ik heb me nooit een buitenstaander gevoeld. Het enige wat ik straks misschien zal missen is het op pad zijn. Rechter zijn is meer een kantoorbaan natuurlijk. Maar de inhoud van het werk, het echte concrete juridische ‘handwerk’, trekt mij. Beslissingen nemen over bezwaarschriften vind ik nu ook het leukste onderdeel van mijn werk, straks doe ik niet anders.”

Voordat Beestman zijn definitieve overstap maakt, moet hij eerst een halfjaar stage doen bij de sector strafrecht, en daarna negen maanden fulltime bij de sector bestuursrecht. Om belangenverstrengeling

met zijn huidige werkgever te voorkomen, kan hij die laatste stage niet in Amsterdam doen. “Daar wordt heel scherp op gelet, en dat vind ik goed.”

Het onderwerp belangenverstrengeling is al jaren een van de hete hangijzers rond het fenomeen rechter-plaatsvervanger (zie ook kader). Met name over advocaten die in hun eigen arrondissement tevens rechter zijn, laait de discussie om de zoveel tijd op. Mede omdat met het groter worden van de advocatenkantoren, de kans om in de rechtszaal tegenover een kantoorgenoot te staan ook groter wordt. Julia Veldkamp heeft ooit als rechter een zitting aan zich voorbij laten gaan omdat een vriendin van haar daar als advocaat zou verschijnen. En ook Ronald Beltzer heeft ooit met conflicterende belangen te maken gehad. Als deskundige adviseert hij regelmatig advocaten. “Het zou vreemd geweest zijn als het hof mijn naam had zien staan in de stukken van de behandeling in eerste aanleg, terwijl ik er zelf bij zat als raadsheer. Eerlijk gezegd had ik in die bewuste zaak achteraf liever rechtgesproken dan geadviseerd... Hoewel je natuurlijk nooit van tevoren kunt inschatten of een zaak bij het hof komt, realiseer ik me dat een consequentie van mijn plaatsvervangerschap is dat ik minder zal adviseren in de toekomst. Dat is dan maar zo.” ■